

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»

ПЕТРУНЯ ВАЛЕНТИНА ВІКТОРІВНА

УДК 346.3:347.42:346.542

**ПОНЯТТЯ ТА СИСТЕМА СПОСОБІВ ЗАХИСТУ ПРАВ
СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ**

Спеціальність 12.00.04 – господарське право;
господарсько-процесуальне право

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Одеса – 2019

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі господарського права і процесу Національного університету «Одеська юридична академія» Міністерства освіти і науки України.

Науковий консультант доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент НАПрН України
ПОДЦЕРКОВНИЙ Олег Петрович,
Національний університет
«Одеська юридична академія»,
завідувач кафедри господарського права і процесу

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, доцент
МІЛАШ Вікторія Сергіївна,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
професор кафедри господарського права

кандидат юридичних наук,
ЗЛАКОМАН Ігор Миколайович,
Товариство з обмеженою відповідальністю
«Юридична фірма «Де Факто»,
юрист

Захист відбудеться 12 квітня 2019 р. о 13.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 41.086.04 Національного університету «Одеська юридична академія» за адресою: 65009, м. Одеса, вул. Фонтанська дорога, 23.

З дисертацією можна ознайомитись у науковій бібліотеці Національного університету «Одеська юридична академія» за адресою: м. Одеса, вул. Академічна, 2.

Автореферат розісланий 11 березня 2019 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Г.О. Ульянова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Ринкове саморегулювання, економічна конкуренція, залучення інвестицій, розвиток малого і середнього підприємництва – ці та інші пріоритети в економічній системі України сьогодні, як ніколи, напряду залежать від відпрацьованого механізму (алгоритму) захисту прав суб'єктів господарювання – від порушень з боку контрагентів, тиску конкурентів, неправомірних дій органів державної влади тощо.

Незважаючи на інтенсивний та прогресивний розвиток законодавства, що регулює діяльність суб'єктів господарювання, системність змін у реалізації наданих їм можливостей може бути досягнута лише за умови забезпечення ефективного захисту прав суб'єктів господарювання, який вбачається в розширенні засадничих положень щодо форм, засобів та способів врегулювання господарських спорів. Особливого значення це питання набуває в умовах зміни підходу до порядку встановлення ефективного способу захисту порушеного права або законного інтересу суб'єкта господарювання відповідно до нової редакції Господарського процесуального кодексу України, що набула чинності у 2017 році, та розширення компетенції суду в частині визначення ефективного способу захисту відповідно до змісту порушення та заявлених вимог позивача.

Дієвість обраного суб'єктом господарювання способу захисту порушеного права залежить від наявних організаційних умов щодо його застосування та виконання рішення, прийнятого на його основі, з огляду на його процедурно-процесуальний характер, що обумовлює необхідність визначення теоретичних та практичних основ системи способів захисту прав суб'єктів господарювання на підставі аналізу положень не лише господарського матеріального, але й процесуального права. Відтак, будучи категорією матеріального права, спосіб захисту розкриває свій функціональний зміст лише у взаємозв'язку із процесом його застосування.

Тому аналіз теоретичних і практичних аспектів встановлення належних та ефективних способів захисту суб'єктів господарювання становить одну з найважливіших проблем науки господарського права.

З вищезазначеного випливає, що комплексне господарсько-правове дослідження поняття та системи способів захисту суб'єктів господарювання є актуальним і необхідним для оптимізації взаємодії усіх учасників відносин у сфері господарювання та утвердження правового господарського порядку в Україні.

Аналіз наукової літератури свідчить, що проблеми захисту прав суб'єктів господарської діяльності були предметом дослідження багатьох учених-юристів: О. Аушевої, В. Беляневич, В. Брагинського, О. Бринцева, А. Васильєва, О. Вінник, В. Вітряського, В. Грибанова, М. Гурвіча, О. Загнітко, А. Карапетова, О. Кота, С. Кравчука, Д. Мейера, О. Подчерковного, В. Попондопуло, М. Рожкової, З. Ромовської, Н. Саніахметової, В. Селіванової, О. Хрімлі, Д. Чечота, В. Щербини та інших. Але, як свідчить практика, при

виникненні спорів між суб'єктами господарювання та їх вирішенні мають місце численні не врегульовані питання, що не сприяє подальшому розвитку сфери господарювання та економіки в цілому. Таким чином, необхідність належного правового регулювання порядку та способів захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав і законних інтересів суб'єктів господарювання, заснованого на сучасних ґрунтовних наукових напрацюваннях, визначається метою забезпечення сталого економічного розвитку України.

Попри численні дослідження з питань захисту суб'єктивних прав та законних інтересів, у тому числі суб'єктів господарювання, проблема обрання та застосування способів захисту прав суб'єктів господарювання не отримала комплексного дослідження у вітчизняній юридичній літературі. Так, у наукових працях частіше можна виявити лише правовий аналіз використання окремих способів захисту (Андрійцьо В.Д. «Примусове виконання обов'язку в натурі як спосіб захисту цивільних прав») або їх розгляд у контексті захисту прав у певних сферах господарювання (наприклад, Хрімлі О.Г. «Захист прав інвесторів у сфері господарювання: теоретико-правовий аспект») або від окремих правопорушень (Швець В.О. «Судовий захист суб'єктів господарювання від рейдерських захоплень в Україні: стан та шляхи вдосконалення»). Такий стан наукових досліджень украї важливого правового інструменту – способу захисту порушеного, оспорюваного або невизнаного права – не відповідає сучасним вимогам щодо його застосування, а тому його наукова розробка видається назрілою та доцільною.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана на кафедрі господарського права і процесу Національного університету «Одеська юридична академія» відповідно до плану наукових досліджень «Теоретичні та практичні проблеми забезпечення сталого розвитку української державності та права» (державний реєстраційний номер 011U0006H) на 2011 – 2015 рр. та «Стратегія інтеграційного розвитку України: правовий та культурний вимір» (державний реєстраційний номер 0116 U001842) на 2016 – 2020 рр.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертації є визначення поняття та системи способів захисту, які можуть бути застосовані у випадку порушення, оспорювання та невизнання прав суб'єктів господарювання, та обґрунтування пропозицій щодо удосконалення чинного законодавства у сфері захисту прав суб'єктів господарювання.

Для досягнення вказаної мети було визначено такі завдання:
розкрити зміст, правову природу, поняття та призначення способів захисту прав суб'єктів господарювання;
визначити співвідношення та взаємозв'язок способів захисту із засобами та формами захисту;
розкрити практику застосування способів захисту прав суб'єктів господарювання за законодавством зарубіжних країн;
розробити класифікацію способів захисту прав суб'єктів господарювання;

встановити перелік несудових та змішаних способів захисту прав суб'єктів господарювання, визначити умови і порядок їх застосування;

співвіднести матеріально-правовий та процесуальний механізм примусу публічних органів до вчинення певних дій у сфері господарювання;

встановити порядок вирішення спорів про встановлення, зміну або припинення господарських правовідносин;

розкрити умови застосування примусу до виконання господарського зобов'язання в натурі;

обґрунтувати пропозиції щодо вдосконалення господарського законодавства у сфері застосування ефективних способів захисту прав суб'єктів господарювання.

Об'єктом дослідження є правовідносини, що виникають у сфері застосування способів захисту прав суб'єктів господарювання.

Предметом дослідження поняття та система способів захисту прав суб'єктів господарювання.

Методи дослідження. Обрана тема, поставлені мета та завдання зумовили використання загальнонаукових та спеціальних методів дослідження. Діалектичний метод пізнання дозволив дослідити правову природу, ознаки та особливості способів захисту прав суб'єктів господарювання. За допомогою системного методу було вивчено групи способів захисту, що застосовуються виключно судами (підрозділ 2.1), несудові та змішані способи захисту прав суб'єктів господарювання (підрозділ 2.3). Історико-правовий метод дозволив проаналізувати положення вітчизняного законодавства та підходи до встановлення способів захисту в історичній ретроспективі (підрозділи 1.1, 2.2). Порівняльно-правовий метод застосовувався при вивченні іноземного досвіду захисту прав суб'єктів господарювання (підрозділ 1.3). Догматичний метод дозволив проаналізувати зміст норм чинного законодавства з питань застосування окремих способів захисту прав суб'єктів господарювання (підрозділи 1.1, 2.1, 2.2, 2.4, 3.1, 3.2, 3.3). У процесі тлумачення конкретних юридичних конструкцій і формулювань широко використовувалися прийоми формальної логіки і лексико-граматичного аналізу (підрозділи 1.1, 1.2, 2.2, 3.2, 3.3).

Емпіричну основу дослідження становлять господарське, цивільне, адміністративне, господарсько-процесуальне та адміністративно-процесуальне законодавство України, Німеччини, Франції, США, практика діяльності господарських, цивільних та адміністративних судів, рішення Конституційного Суду України.

Наукова новизна одержаних результатів. Дисертація є першим у вітчизняній юридичній науці України комплексним господарсько-правовим дослідженням поняття та системи способів захисту прав суб'єктів господарювання, серед яких слід зазначити такі:

вперше:

розроблено систему критеріїв-умов, застосування яких обумовлює вибір ефективного способу захисту прав суб'єктів господарювання та конкретизувати дискрецію суду при їх встановленні, зокрема виокремленням серед них: 1) відповідності способу захисту змісту порушеного права, характеру його порушення та наслідкам, спричиненим цим порушенням; 2) відповідності законодавству, договору, принципам права та призначенню судового захисту; 3) доцільності та ефективності; 4) адекватності (співрозмірності, еквівалентності) стосовно правопорушення; 5) наявності механізму реалізації (виконання); 6) недопущення порушення прав та інтересів інших суб'єктів;

обгрунтовано необхідність під час позовного провадження визначати часові межі для встановлення неналежності та неефективності обраного позивачем способу захисту та момент ухвалення рішення судом про застосування іншого способу захисту – до закінчення підготовчого засідання, а у справі, що розглядається за правилами спрощеного позовного провадження – не пізніше ніж за п'ять днів до початку першого судового засідання у справі. Такий висновок пов'язується з неможливістю позивача після цього терміну подавати заяви щодо зміни предмета або підстави позову та/або докази на підтвердження належності новообраного способу захисту;

доведено, що визнання відсутності права не може виступати самостійним та виокремленим способом захисту порушених, оспорюваних або невизнаних прав, а є допустимим у контексті формулювання мотивувальної частини судового рішення та функції правосуддя;

обгрунтовано потребу запровадження у наказному провадженні процедури розгляду господарськими судами заяв про добровільну сплату штрафних санкцій та збитків у сфері господарювання;

удосконалено:

визначення поняття способу захисту порушеного, оспорюваного чи невизнаного права або законного інтересу суб'єкта господарювання, під яким запропоновано розуміти сукупність передбачених законом, договором або таких, що не суперечать принципу верховенства права, діянь уповноважених державних органів або суб'єктів господарювання, за допомогою яких може бути досягнуто припинення, запобігання, усунення порушень прав, відновлення (визнання) порушених (оспорюваних) прав, відшкодування збитків та здійснено вплив на правопорушника;

положення щодо обгрунтування процедурно-процесуального характеру застосування способів захисту в межах як юрисдикційних, так і неюрисдикційних форм захисту;

науковий підхід до розуміння ефективного способу захисту як такого, що: відповідає обставинам справи та характеру порушення; забезпечує реальний захист (відновлення попереднього становища, визнання права, компенсацію збитків, повернення майна тощо) прав та законних інтересів суб'єктів господарювання; відновлює баланс інтересів у взаємовідносинах сторін; встановлює баланс приватних та публічних інтересів;

тезу про недопустимість застосування такого способу захисту права, як примус публічних органів вчинити певні дії або утриматись від них без вимоги про визнання неправомірними та скасування попередніх рішень публічних органів з цього питання, з огляду на відсутність у публічних органів права самостійно скасовувати власні рішення;

положення щодо відсутності у господарських судів права відмовляти в задоволенні позову з тих підстав, що відповідач не претендує та не оспорує право власності позивача щодо спірного об'єкта, коли вимога про визнання права власності, пред'явлена до органу реєстрації прав на нерухоме майно, не є єдиним предметом позову, а є передумовою для досягнення позивачем кінцевої мети позову – отримання офіційного підтвердження свого права відповідними правостановлюючими документами, що видаються спеціально уповноваженими органами, задля реалізації абсолютних прав на спірне майно;

науковий підхід щодо віднесення принципів права до юридичних обмежень застосування непередбачених законом та договором способів захисту шляхом обґрунтування змін до ч. 2 ст. 5 Господарського процесуального кодексу України;

дістали подальший розвиток:

положення щодо допустимості обрання позивачем декількох альтернативних та спрямованих на захист того самого права або інтересу способів захисту, що може виражатися у пред'явленні декількох позовів, які мають різну юридичну природу, або позову з альтернативними вимогами, що розглядаються у межах одного виду судочинства;

підстави розмежування засобів, форм та способів захисту, при цьому під засобом захисту прав запропоновано розуміти певний інструмент, використання якого спрямоване на реалізацію способів захисту, а під формою захисту прав – порядок вчинення дій щодо реалізації права на захист;

підходи до запровадження у законодавстві випадків, коли суб'єкти господарювання обмежуються у можливості самостійно визначати розмір штрафних санкцій при застосуванні такого способу захисту;

положення щодо визначення на законодавчому рівні випадків обмеження можливості суб'єкта господарювання самостійно визначати розмір штрафних санкцій при застосуванні такого способу захисту;

теоретичні розробки щодо особливостей застосування такого способу захисту порушеного права, як визнання правочину нікчемним поза судом виключно сторонами; для усіх інших зацікавлених осіб застосування цього способу захисту є можливим лише у судовому порядку, оскільки визнання правочину нікчемним іншими особами не змінює його суті та не дає можливості застосувати наслідки недійсності правочину;

пропозиції щодо необхідності застосування у вітчизняній господарській практиці положень Принципів УНІДРУА та Принципів європейського договірної (контрактного) права, що виступають на користь визнання можливості вимагати виконання в натурі за низкою чітко встановлених

законодавчих винятків, які відсікали б позови про виконання в натурі вже на стадії судового розгляду в разі визнання неможливості, нерозумності або зайвої обтяжливості примусу у кожному конкретному випадку;

висновок щодо необхідності врахування судом при застосуванні такого способу захисту, як присудження до виконання господарського зобов'язання в натурі, принципу диспозитивності сторін, об'єктивної можливості виконання такого зобов'язання або рішення суду та відповідності наявним фактичним обставинам справи (ситуації); у випадку недоцільності такого виконання суд має право обрати більш ефективний спосіб захисту: відновити становище, яке існувало до порушення прав суб'єкта господарювання, і вимагати відшкодування збитків та ін.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформульовані в дисертації теоретичні положення, висновки і рекомендації можуть бути використані:

у науково-дослідній роботі – з метою подальшого дослідження системи способів захисту прав суб'єктів господарювання;

у навчальному процесі – для викладання курсів «Господарське право», «Господарський процес», при розробці методичних рекомендацій, коментарів, навчальних посібників;

у нормотворчій та правозастосовній діяльності – для вдосконалення чинного законодавства у сфері захисту прав суб'єктів господарювання, зокрема для внесення змін та доповнень до Господарського кодексу України, Господарського процесуального кодексу України тощо.

Апробація результатів дисертації. Основні висновки та результати дослідження доповідались на засіданнях кафедри господарського права і процесу Національного університету «Одеська юридична академія», а також: Міжнародній науково-практичній конференції «Теоретичні та практичні проблеми забезпечення сталого розвитку державності та права» (м. Одеса, 30 листопада 2012 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Правове життя сучасної України» (м. Одеса, 16–17 травня 2013 р.); Міжнародній науковій конференції професорсько-викладацького складу «Правове життя сучасної України» (м. Одеса, 20–21 квітня 2012 р.); III Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Гармонізація правових засад підприємництва» (м. Луганськ, 14–22 березня 2012 р.).

Публікації. Основні наукові положення дисертаційного дослідження відображені у 9 наукових публікаціях, 4 з яких опубліковані у наукових фахових виданнях, перелік яких затверджено МОН України, 1 – у зарубіжному виданні, та у 4 тезах доповідей на науково-практичних конференціях.

Структура дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, що містять десять підрозділів, висновків та списку використаних джерел (256 найменувань). Загальний обсяг роботи становить 221 сторінку, з яких список використаних джерел – 25 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, розкрито зв'язок роботи з науковими програмами та темами, визначено мету та завдання, об'єкт і предмет дослідження, охарактеризовано використані в роботі методи, її наукову новизну, теоретичне і практичне значення, наведено дані про апробацію та публікацію основних положень роботи, її структуру та обсяг.

Перший розділ «Загальнотеоретичний підхід до визначення поняття способу захисту прав суб'єктів господарювання» складається з трьох підрозділів, в яких висвітлено сучасний стан та особливості правового закріплення способу захисту прав суб'єктів господарювання в Україні.

У *підрозділі 1.1. «Поняття та призначення способів захисту прав суб'єктів господарювання»* проведено дослідження категорії способу захисту прав суб'єктів господарювання.

Розкрито поняття захисту права, а також досліджено співвідношення категорій «захист права» та «охорона прав».

Під «захистом прав» запропоновано розуміти сукупність взаємопов'язаних правових засобів, способів та форм, за допомогою яких, при необхідності, забезпечується відновлення чи визнання порушених чи оспорюваних прав, створюються умови для запобігання їх порушенню, усунення перешкод здійснення прав, притягнення правопорушників до відповідальності. А «охорону прав» визначено як широкий комплекс засобів правового, організаційного й іншого характеру, що обумовлюють правове становище суб'єктів, порядок набуття, реалізацію і припинення суб'єктивних прав та юридичних обов'язків, й гарантуються встановленими законом способами і порядком захисту прав суб'єктів у разі їх порушення.

Поняття способів захисту прав суб'єктів господарювання проаналізовано з позиції сукупності правомірних діянь певних суб'єктів у взаємозв'язку із спрямованістю поведінки на припинення, запобігання, усунення порушень прав, відновлення (визнання) порушених (оспорюваних) прав, відшкодування збитків та здійснення впливу на правопорушника.

Обґрунтовано, що роль і значення способів захисту неоднакові: кожен спосіб захисту прав суб'єктів господарювання має свої особливості та різну функціонально-цільову спрямованість, різні характеристики залежно від сфери використання, суб'єктного складу, характеру правопорушення, що має бути враховано особою, зацікавленою в їх застосуванні, судом та іншими уповноваженими органами.

У *підрозділі 1.2. «Співвідношення способів захисту з іншими елементами захисту прав суб'єктів господарювання»* досліджено співвідношення різних елементів захисту прав суб'єктів господарювання.

Захист прав суб'єктів господарювання визначено таким, що здійснюється у передбаченому законом порядку, тобто за допомогою застосування належної форми, засобів і способів захисту. Їх сукупність представляє собою динамічну систему, набір елементів якої різниться в залежності від характеру

правовідносин, на захист яких вони спрямовуються. Доведено, що для визначення суті способів захисту порушених, оспорюваних або невизнаних прав серед інших елементів захисту і важливим є розкриття їх співвідношення з такими категоріями як «засіб захисту» та «форма захисту».

Обґрунтовано, що засіб захисту прав та спосіб захисту не є тотожними категоріями. Під формою захисту запропоновано розуміти зовнішнє процесуальне відображення процедури реалізації права на захист. Форму захисту наповнюють змістом способи захисту, які визначають суть вимоги зацікавленої особи, а також ініціюються або втілюються передбаченими законодавством інструментами – позовними заявами, скаргами тощо.

Обґрунтовано, що хоча застосування оперативного-господарських санкцій у ст. 20 Господарського кодексу України не прив'язане до конкретної форми захисту, проте їх особливості – вжиття у разі їх передбачення у договорі до протилежної сторони-порушника, а не уповноваженими органами чи судом, – як раз вказує на можливість їх застосування самою особою в порядку самозахисту.

В рамках самозахисту суб'єктом господарювання запропоновано кваліфікувати власне способи захисту (оперативно-господарські санкції, як правило), та інші правомірні дії, що мають охоронно-захисне значення (дії особи в стані необхідності оборони і крайньої необхідності, страхування інвестицій тощо), проте чіткий процедурний характер у такому разі властивий саме *способам* самозахисту.

Обрання належного способу та засобу захисту зацікавленою особою поставлено у залежність від характеру та змісту спірних правовідносин та обраної суб'єктом господарювання форми захисту.

У *підрозділі 1.3. «Встановлення та застосування способів захисту прав суб'єктів господарювання у зарубіжних країнах»* досліджується зарубіжний досвід правового регулювання порядку встановлення та застосування способів захисту прав суб'єктів господарювання.

Охарактеризовано досвід Англії, США, Російської Федерації, Німеччини, Франції, Республіки Молдова щодо визначення в законодавстві та застосування у судовій практиці способів захисту прав суб'єктів господарювання.

Наголошено на загальній тенденції розширення способів захисту порушених прав та судової дискреції у питанні застосування відповідних положень за умови пріоритетного застосування стягнення збитків як універсального способу захисту. У цьому контексті запропоновано закріпити на законодавчому рівні виключний характер присудження до виконання зобов'язання у натурі серед способів захисту порушених прав суб'єктів господарювання.

На підставі аналізу зарубіжних моделей захисту прав суб'єктів господарювання зроблено висновок, що удосконалення системи способів захисту прав і законних інтересів суб'єктів господарювання є одним із

основних напрямів модернізації господарського законодавства і підвищення ефективності правового регулювання відносин у сфері господарювання.

Другий розділ «Система способів захисту прав суб'єктів господарювання та критерії їх вибору», що складається з чотирьох підрозділів, присвячено дослідженню системи способів захисту прав суб'єктів господарювання.

У підрозділі 2.1. «Класифікація способів захисту прав суб'єктів господарювання» структуровано способи захисту прав суб'єктів господарювання на види.

Наголошено, що особливістю переважної кількості способів захисту є їх процедурно-процесуальний характер застосування. Характерною рисою юрисдикційних форм захисту визначено те, що у нормативних актах чітко передбачений порядок звернення до уповноважених судових чи адміністративних органів для вжиття матеріальних способів захисту, правила розгляду таких вимог та винесення рішення (в частині строків, форми та ін.). У неюрисдикційних формах захисту виділяються ознаки самозахисту, але завдяки процедурному характеру вони набувають значення саме у способі захисту, на відміну від інших правомірних дій, що мають охоронно-захисне значення.

Обґрунтовано, що поділ усіх способів захисту на юрисдикційні та неюрисдикційні не дозволяє повною мірою розкрити їх зміст, запропоновано поділ способів захисту прав та законних інтересів суб'єктів господарювання за суб'єктом реалізації на судові, несудові та змішані способи захисту (в т.ч. адміністративні). Серед змішаних способів захисту розглянуто оскарження окремих актів, заборону вчинення певних дій чи їх зупинення, здійснення контрольних заходів, способів захисту права власності та інших речових прав тощо.

Запропонований поділ має на меті побудову логічної системи способів захисту, передбачених законодавством або договором чи таких, що не суперечать чинному законодавству, допустимі підстави та порядок їх застосування із визначенням меж втручання уповноважених органів у захист прав та законних інтересів суб'єктів господарювання.

У підрозділі 2.2. «Способи захисту прав суб'єктів господарювання, що застосовуються виключно судами» досліджуються способи захисту прав суб'єктів господарювання, що застосовуються винятково на підставі судового примусу.

Серед відповідних способів захисту розглядаються наступні: визнання судом виданого державним або іншим органом незаконного акту недійсним (повністю або частково); визнання оспорюваного чи невизнаного права; визнання недійсними господарських угод з підстав, передбачених законом; визнання виконавчого напису нотаріуса таким, що не підлягає виконанню та інші. Зроблено застереження щодо застосування способів захисту за мировою угодою в господарському процесі, зобов'язання укласти договір поруки на виконання умов договору тощо.

Застосування судових способів захисту порушених, оспорюваних або невизнаних прав та інтересів суб'єктів господарювання пов'язується в роботі із наявністю у господарського суду повноважень щодо офіційного підтвердження наявності або відсутності прав та/або обов'язків у уповноважених органів та осіб, наявності, відсутності або недійсності зобов'язань або примусу щодо вчинення певних дій чи утримання від них тощо. Законодавче визначення компетенційних прав та обов'язків виключно для уповноважених органів та осіб зумовлює висновок про заборону для суду приймати аналогічні рішення, по суті, переймаючи невластиву для себе компетенцію.

Зроблено висновок, що судовими способами захисту охоплюється примус до зобов'язання вчинити певні дії чи утриматися від них органами державної влади та місцевого самоврядування у випадках, коли такий примус не визнається втручанням у дискреційні повноваження відповідних осіб.

Доведено, що спрямована до господарського суду вимога із сформульованим у ній способом захисту, застосування якого передбачає вихід судом за рамки власної компетенції, не підлягає задоволенню, а сам спосіб захисту слід визнавати неналежним.

Обґрунтовуються пропозиції щодо виключення з ч. 2 ст. 20 Господарського кодексу України такого способу захисту прав суб'єктів господарювання, як «визнання відсутності прав», як такого, що суперечить призначенню способів захисту та не призводить до захисту порушеного чи невизнаного права.

У *підрозділі 2.3. «Несудові та змішані способи захисту прав суб'єктів господарювання»* надається характеристика несудових та змішаних способів захисту прав суб'єктів господарювання.

Способи захисту, що можуть бути первісно застосовані в порядку, визначеному законом, безпосередньо учасниками господарських правовідносин або у разі відмови іншої сторони від їх добровільного застосування – через звернення до господарського суду, віднесено до несудових способів захисту. Такою групою способів захисту визнана більша частина господарських санкцій та окремі способи, передбачені законом чи договором.

Визначальною характеристикою несудових способів захисту названо самостійне, на власний розсуд суб'єкта господарювання обрання того способу захисту, до вжиття якого цей суб'єкт буде вдаватися, захищаючи своє право чи законний інтерес. Основною вимогою для несудового захисту прав визначено – дотримання вимог закону чи договору, якими передбачене застосування відповідного способу захисту. Відсутність результатів позасудового порядку застосування способу захисту визнано таким, що дозволяє включити процесуальний механізм застосування способу захисту судом.

Для змішаних способів захисту, у тому числі, для оскарження окремих актів, заборони вчинення певних дій чи їх зупинення, здійснення контрольних заходів, взагалі не передбачено їх самостійного застосування суб'єктами господарювання: якщо у законодавстві відсутня спеціальна процедура вжиття певного способу захисту, його застосування видається неможливим

через обмеження повноважень державних органів або органів місцевого самоврядування.

Особливості змішаних способів захисту обумовлені правотворчими та правореалізаційними чинниками зовнішнього вираження владно-імперативної діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування, що знаходить свій прояв у виданні індивідуальних актів управління. Ця особливість пояснюється тим, що зазначені акти видаються на підставі законодавства та в межах компетенції уповноважених органів, складають зміст управлінської діяльності та спрямовані на досягнення мети захисту суб'єктів господарювання.

У *підрозділі 2.4. «Критерії обрання способів захисту прав суб'єктів господарювання»* визначаються допустимі параметри способів захисту прав, що можуть бути застосовані у сфері господарювання.

Наголошено, що відповідність закону чи договору не є виключними критеріями способів захисту прав суб'єктів господарювання.

На підставі практики іноземних держав, зокрема Федеративної республіки Німеччини, продемонстровано потреби відходу від формального обмеження у застосуванні лише законодавчих чи договірних способів захисту.

Умовами для застосування судом прямо непередбаченого законом чи договором способу захисту слід визнавати: 1) неефективність існуючого способу; 2) наявність відповідної вимоги, вказаної в позовній заяві; 3) наявність іншого способу захисту, який є законним. Обґрунтована потреба встановлення усіх трьох умов одночасно. Відсутність сформульованої вимоги про застосування іншого способу захисту судом безпосередньо у позовній заяві може бути виправдана виключно у рамках строків, передбачених процесуальним законодавством для усунення недоліків позовної заяви, зміни предмету або підстав позову.

Відстоюється позиція, що запропонована законодавцем свобода при визначенні способу захисту позивачем та судом не є необмеженою, оскільки може бути реалізована виключно у встановлених процесуальних рамках, у тісному зв'язку із іншими засадами здійснення судочинства, за наявності сукупності підстав тощо. Обрання належного способу захисту із застосуванням запропонованих (та уточнених судовою практикою) критеріїв-умов забезпечить дотримання прав та інтересів сторін конфлікту та встановить межі довільного визначення способів захисту, невідомих законодавству.

До системи критеріїв-умов обрання належного та ефективного способу захисту прав суб'єктів господарювання складають: 1) відповідність способу захисту змісту порушеного права, характеру його порушення та наслідкам, спричиненим цим порушенням; 2) відповідність законодавству, договору, принципам права та призначенню судового захисту; 3) доцільність та ефективність; 4) адекватність (співрозмірність, еквівалентність) по відношенню до правопорушення; 5) наявність механізму реалізації (виконання); 6) недопущення порушення прав та інтересів інших суб'єктів.

Визначені проблеми строків заявленя позовних вимог щодо застосування прямо непередбаченого законом чи договором способу захисту та врахування відповідних заяв судом, у тому числі із формулюванням пропозицій до чинного процесуального порядку.

Третій розділ «Особливості застосування окремих способів захисту прав суб'єктів господарювання» складається з трьох підрозділів та присвячений вирішенню проблемних аспектів судової практики застосування способів захисту прав суб'єктів господарювання.

У підрозділі 3.1. «Матеріально-правовий та процесуальний механізм примусу публічних органів до вчинення певних дій (бездіяльності) у сфері господарювання» проаналізовано механізм примусу публічних органів до вчинення певних дій (бездіяльності) у сфері господарювання.

Акцентовано увагу на тому, що суд, розглядаючи винесене органом публічної влади рішення, оцінює його з позицій наявності або відсутності компетенції у відповідній сфері та конкретних повноважень щодо визначення його змісту: в контексті можливості або неможливості прийняття певного рішення та допустимих меж вільного вибору варіанту рішення.

Визнано недопустимими та такими, що незабезпечують захист, судові акти, якими скасовуються попередні рішення уповноважених органів, винесені за заявами позивачів, та одночасно зобов'язуються уповноважені органи повторно розглянути звернення особи. Обґрунтовано, що подібна практика наражає заявника на ризик отримання відмови з тотожних чи відмінних підстав, ніж це було первинно, з одночасним ігноруванням обґрунтованих вимог. Тому зроблено висновок про те, що для забезпечення ефективності захисту права чи інтересу, суд повинен або безпосередньо прийняти рішення, яке відновлює, захищає право, або зобов'язати орган влади вчинити дії, визначені судом.

Ухвалення судом рішення щодо зобов'язання публічного органу вчинити певні дії чи утриматись від них без юридичної оцінки правомірності акту, яким було заявникові відмовлено у його проханні визнано таким, що суперечить призначенню судового захисту. Інакше, у разі задоволення позовних вимог отримуємо два чинних акта уповноваженого органу із протилежними висновками стосовно одного питання. Зважаючи на відсутність у публічних органів права самостійно скасовувати власні рішення у зв'язку із їх неправомірністю, спосіб захисту щодо примусу публічних органів вчинити певні дії або утриматись від них не може бути заявлений без вимоги про визнання неправомірними та скасування попередніх рішень публічних органів з цього питання.

Такий висновок виведено з неможливості підміни компетенції публічних органів та суду, коли вирішення питання по суті віднесено до повноважень публічного органу і зацікавлена особа не може оминати або змінити адміністративного порядку його ухвалення. Подібне не є властивим для застосування цього способу захисту суб'єктами господарювання у майново-господарських та внутрішньогосподарських відносинах, коли примус до

вчинення певної дії або бездіяльності виступає єдиною і достатньою вимогою для забезпечення відновлення порушених прав позивача.

Формулювання в імперативній формі для суду обов'язку (а не права) встановлювати конкретний строк виконання рішення публічному органіві і вимагати звіту про його виконання визнано більш доцільним або дієвим. Відтак, запропоновано викласти ч. 6 ст. 245 Кодексу адміністративного судочинства України в наступній редакції: «1. Суд, який ухвалив судові рішення в адміністративній справі, зобов'язує суб'єкта владних повноважень, не на користь якого ухвалене судові рішення, подати у встановлений судом строк звіт про виконання судового рішення. 2. За наслідками розгляду звіту суб'єкта владних повноважень про виконання постанови суду або в разі неподання такого звіту суддя своєю ухвалою може встановити новий строк подання звіту, накласти на керівника суб'єкта владних повноважень, відповідального за виконання постанови, штраф у розмірі від десяти до тридцяти мінімальних заробітних плат».

У *підрозділі 3.2. «Вирішення спорів про встановлення, зміну і припинення господарських правовідносин»* проаналізовано проблеми застосування правових вимог щодо встановлення, зміни та припинення господарських правовідносин.

За умови гнучкого підходу суду до тлумачення норм законодавства про встановлення ефективних способів захисту зобов'язання укласти договір поруки на виконання умов мирової угоди слід визнавати правомірним способом захисту, який випливає з правовідносин, що склалися між сторонами на момент виникнення спору та був добровільно погоджений сторонами в мировій угоді.

Для задоволення потреб суб'єктів господарювання і забезпечення належного захисту їх прав та законних інтересів пропонується внести зміни до ст. 20 Господарського процесуального кодексу України, доповнивши пунктом 17 частину 1 у такій редакції: «встановлення фактів, що мають юридичне значення», і таким чином дозволити господарським судам розглядати справи в порядку окремого провадження про підтвердження наявності або відсутності юридичних фактів, що мають значення для захисту прав та законних інтересів суб'єктів господарювання або підтвердження наявності чи відсутності неоспорюваних прав.

У зв'язку з необхідністю створення умов для належного захисту прав та законних інтересів всіх суб'єктів господарювання запропоновано внести зміни до ст. 216 Господарського кодексу України, доповнивши частину 3 абзацом 4 у такій редакції: «Умови господарського договору щодо встановлення розміру штрафних санкцій не можуть ставити сторін договору у значно нерівне становище, порушуючи баланс їх майнових інтересів» та ст. 231 Господарського кодексу України доповнити частиною 8 у такій редакції: «8. У разі, якщо інше не передбачено законом або договором, за порушення виконання зобов'язання стягується пеня у розмірі подвійної облікової ставки НБУ за кожен день прострочення».

На підставі аналізу практики господарських судів та Європейського суду з прав людини досліджено право орендаря на переважну пролонгацію договорів оренди (найму). Зроблено висновок, що суд, розглядаючи відповідні позовні вимоги має встановлювати ухилення від погодження умов договору та інші дії або бездіяльність відповідача, що свідчитимуть про порушення переважного права орендаря (наймача) на продовження договору.

У підрозділі 3.3. «Примус до виконання господарського зобов'язання в натурі» проаналізовано нормативно-правові положення щодо примусу до виконання господарського зобов'язання у натурі.

Принципи УНІДРУА та Принципи європейського договірного (контрактного) права досліджено з погляду визнання можливості вимагати виконання в натурі за рядом чітко встановлених законодавчих винятків, які відсікали б позови про виконання в натурі вже на стадії судового розгляду. Обґрунтовано, що принципи використовують оцінку розумності, адекватності і реальної можливості примусу вже на стадії винесення рішення, що тягне за собою відмову в такому позові в разі визнання неможливості, нерозумності або зайвої обтяжливості примусу в даному випадку.

До зобов'язань, які за своєю суттю передбачають необхідність надання кредиторю можливості застосувати для захисту своїх прав та інтересів такий спосіб захисту, як присудження до виконання обов'язку в натурі передусім віднесено правовідносини, в яких боржником у зобов'язанні з виконання робіт або надання послуг виступають підприємства – монополісти на ринку. Адже в таких відносинах кредитор не може доручити виконання третім особам через відсутність на ринку інших суб'єктів, які надають такі послуги (наприклад, перевезення залізничним транспортом тощо), або ж коли виконання робіт або надання послуг пов'язане з особою виконавця.

Наголошується, що присудження до виконання господарського зобов'язання в натурі має застосовуватися з урахуванням принципу диспозитивності сторін, враховуючи об'єктивну можливість виконання такого зобов'язання (рішення суду) та відповідність наявним фактичним обставинам справи (ситуації).

ВИСНОВКИ

1. Способом захисту прав суб'єктів господарювання є сукупність передбачених законом, договором або таких, що не суперечать принципу верховенства права, діянь уповноважених державних органів або суб'єктів господарювання, за допомогою яких може бути досягнуто припинення, запобігання, усунення порушень прав, відновлення (визнання) порушених (оспорюваних) прав, відшкодування збитків та здійснено вплив на правопорушника.

2. Запропонована законодавцем свобода при визначенні способу захисту позивачем та судом не є необмеженою, оскільки може бути реалізована

виключно у встановлених процесуальних рамках, у тісному зв'язку з іншими засадами здійснення судочинства, за наявності сукупності підстав тощо.

3. Систему критеріїв-умов обрання належного та ефективного способу захисту прав суб'єктів господарювання становлять: 1) відповідність способу захисту змісту порушеного права, характеру його порушення та наслідкам, спричиненим цим порушенням; 2) відповідність законодавству, договору, принципам права та призначенню судового захисту; 3) доцільність та ефективність; 4) адекватність (співрозмірність, еквівалентність) стосовно правопорушення; 5) наявність механізму реалізації (виконання); 6) недопущення порушення прав та інтересів інших суб'єктів.

4. Ефективним слід визнавати такий спосіб захисту, що відповідає обставинам справи та характеру порушення; забезпечує реальний захист (відновлення попереднього становища, визнання права, компенсацію збитків, повернення майна тощо) прав та законних інтересів суб'єктів господарювання; відновлює баланс інтересів у взаємовідносинах сторін; встановлює баланс приватно-публічних інтересів.

5. Особливістю способів захисту є їх процедурно-процесуальний характер застосування. У межах юрисдикційних форм захисту порядок звернення до уповноважених судових чи адміністративних органів для вжиття матеріальних способів захисту, правила розгляду таких вимог й ухвалення рішення (в частині строків, форми та ін.) у нормативних актах чітко передбачено. У неюрисдикційних формах (при самозахисті) процедурний характер властивий саме способам захисту, на відміну від інших правомірних дій, що мають охоронно-захисне значення.

6. Принципи права мають бути зазначені в процесуальному законі як юридичні обмеження застосування непередбачених законом та договором способів захисту, поряд із несуперечністю закону та ефективністю.

7. Визнання відсутності права не може виступати самостійним та виокремленим способом захисту порушених, оспорюваних або невизнаних прав, а є допустимим у контексті формулювання мотивувальної частини судового рішення та функції правосуддя.

8. Потребує запровадження у наказному провадженні процедура розгляду господарськими судами заяв про добровільну сплату штрафних санкцій та збитків у сфері господарювання.

9. Для задоволення потреб суб'єктів господарювання і забезпечення належного захисту їх прав та законних інтересів необхідно внести зміни до ст. 20 Господарського процесуального кодексу України, доповнивши пунктом 17 частину 1: «встановлення фактів, що мають юридичне значення», і таким чином дозволити господарським судам розглядати справи в порядку окремого провадження про підтвердження наявності або відсутності юридичних фактів, що мають значення.

10. У зв'язку з необхідністю створення умов для належного захисту прав та законних інтересів усіх суб'єктів господарювання доречно внести зміни до ст. 216 Господарського кодексу України, доповнивши частину 3 абзацом 4 такого змісту: «Умови господарського договору щодо встановлення

розміру штрафних санкцій не можуть ставити сторони договору у значно нерівне становище, порушуючи баланс їх майнових інтересів», та ст. 231 Господарського кодексу України доповнити частиною 8: «8. У разі, якщо інше не передбачено законом або договором, за порушення виконання зобов'язання стягується пеня у розмірі подвійної облікової ставки НБУ за кожен день прострочення».

11. Суд, розглядаючи ухвалене органом публічної влади рішення, повинен оцінювати його з позицій наявності або відсутності компетенції у відповідній сфері та конкретних повноважень щодо визначення його змісту: в контексті можливості або неможливості ухвалення певного рішення та допустимих меж вільного вибору варіанту рішення.

12. Не можуть вважатися допустимими та такими, що забезпечують захист, судові акти, якими скасовуються попередні рішення уповноважених органів, ухвалені за заявами позивачів, та одночасно зобов'язуються уповноважені органи повторно розглянути звернення особи. Подібна практика наражає заявника на ризик отримання відмови з тотожних чи відмінних підстав, ніж це було у перший раз, з одночасним ігноруванням обґрунтованих вимог. Для того, щоб захист права чи інтересу був ефективним і призводив до конкретного результату, суд повинен або безпосередньо ухвалити рішення, яке відновлює, захищає право, або зобов'язати орган влади вчинити дії, визначені судом.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

Публікації у фахових виданнях України та у зарубіжних наукових виданнях:

1) Петруня В.В. Проблема ефективності використання способів захисту прав суб'єктів господарювання. *Актуальні проблеми держави і права: збірник наукових праць*. 2012. Вип. 63. С. 520-527.

2) Петруня В.В. Відповідність предмета спору встановленим законодавством способам захисту прав суб'єктів господарювання. *Вісник господарського судочинства*. 2013. № 5. С. 159-165.

3) Петруня В.В. Критерії способів захисту прав суб'єктів господарювання. *Юридичний вісник*. 2014. № 4. С. 307-311.

4) Петруня В.В. Штрафні санкції в господарських зобов'язаннях: проблеми застосування. *Підприємництво, господарство і право*. 2015. № 2. С. 46-49.

5) Петруня В.В. Выполнение хозяйственного обязательства в натуре. Опыт разных стран. *Jurnalul juridictional: Teorie și Practică*. (Республика Молдова). 2015. № 5 (15). С. 50-53.

Публікації апробаційного характеру:

1) Петруня В.В. Поняття способів захисту прав суб'єктів господарювання. *Гармонізація правових засад підприємництва: зб. матеріалів III Міжнародної*

науково-практичної інтернет-конференції, 14-22 березня 2012 р., Луганськ: Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля, 2012. С. 118-120.

2) Петруня В.В. Способи захисту прав суб'єктів господарювання. Досвід Англії. *Правове життя сучасної України*: зб. матеріалів Міжнар. наук. конф. проф.-викл. складу, 20-21 квітня 2012р., Одеса: Націон. ун-т «Одеська юридична академія», 2012. Т. 3. С. 253-254.

3) Петруня В.В. Встановлення юридичних фактів як спосіб захисту прав суб'єктів господарювання. *Теоретичні та практичні проблеми забезпечення сталого розвитку державності та права*: зб. матер. Міжнар. наук. конф., 30 листопада 2012 р., Одеса: Націон. ун-т «Одеська юридична академія», 2012. Т. 2. С. 687-689.

4) Петруня В.В. Визнання виконавчого напису нотаріуса таким, що не підлягає виконанню як спосіб захисту прав суб'єктів господарювання. *Правове життя сучасної України*: зб. матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 16-17 травня 2013 р., Одеса: Націон. ун-т «Одеська юридична академія», 2013. Т. 2. С. 784-786.

АНОТАЦІЯ

Петруня В.В. Поняття та система способів захисту прав суб'єктів господарювання. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.04 – господарське право; господарсько-процесуальне право. – Національний університет «Одеська юридична академія». – Одеса, 2019.

У роботі досліджуються поняття та система способів захисту прав суб'єктів господарювання. Під способами захисту прав суб'єктів господарювання запропоновано розуміти сукупність передбачених законом, договором або таких, що не суперечать принципу верховенства права, діянь уповноважених державних органів або суб'єктів господарювання, за допомогою яких може бути досягнуто припинення, запобігання, усунення порушень прав, відновлення (визнання) порушених (оспорюваних) прав, відшкодування збитків та здійснено вплив на правопорушника. Визначено розуміння ефективного способу захисту як такого, що: відповідає обставинам справи та характеру порушення; забезпечує реальний захист (відновлення попереднього становища, визнання права, компенсацію збитків, повернення майна тощо) прав та законних інтересів суб'єктів господарювання; відновлює баланс інтересів у взаємовідносинах сторін; встановлює баланс приватних та публічних інтересів.

Запропоновано систему критеріїв-умов обрання належного та ефективного способу захисту прав суб'єктів господарювання, які становлять: 1) відповідність способу захисту змісту порушеного права, характеру його порушення та наслідкам, спричиненим цим порушенням; 2) відповідність

законодавству, договору, принципам права та призначенню судового захисту; 3) доцільність та ефективність; 4) адекватність (співрозмірність, еквівалентність) стосовно правопорушення; 5) наявність механізму реалізації (виконання); 6) недопущення порушення прав та інтересів інших суб'єктів.

Обґрунтовано необхідність під час позовного провадження визначати часові межі для встановлення неналежності та неефективності обраного позивачем способу захисту та момент ухвалення рішення судом про застосування іншого способу захисту – до закінчення підготовчого засідання, а у справі, що розглядається за правилами спрощеного позовного провадження – не пізніше ніж за п'ять днів до початку першого судового засідання у справі; такий висновок пов'язується з неможливістю позивача після цього терміну подавати заяви щодо зміни предмета або підстави позову та/або докази на підтвердження належності новообраного способу захисту.

Ключові слова: спосіб захисту прав суб'єктів господарювання; господарські суди; порушення прав суб'єктів господарювання; господарські правопорушення; критерії-умови обрання способу захисту прав суб'єктів господарювання; порушення прав.

АННОТАЦИЯ

Петруня В.В. Понятие и система способов защиты прав субъектов хозяйствования. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.04 – хозяйственное право; хозяйственно-процессуально-право. – Национальный университет «Одесская юридическая академия». – Одесса, 2019.

В работе исследуются понятие и система способов защиты прав субъектов хозяйствования. Под способами защиты прав субъектов хозяйствования предложено понимать совокупность предусмотренных законом, договором или не противоречащих принципу верховенства права деяний уполномоченных государственных органов или субъектов хозяйствования, с помощью которых может быть достигнуто прекращение, предупреждение, устранение нарушений прав, восстановление (признание) нарушенных (оспариваемых) прав, возмещение убытков и осуществлено воздействие на правонарушителя.

Предложена система критериев-условий избрания надлежащего и эффективного способа защиты прав субъектов хозяйствования, которые составляют: 1) соответствие способа защиты содержанию нарушенного права, характеру его нарушения и последствиям, вызванным этим нарушением; 2) соответствие законодательству, договору, принципам права и назначению судебной защиты; 3) целесообразность и эффективность; 4) адекватность (соразмерность, эквивалентность) по отношению к правонарушению; 5) наличие механизма реализации (исполнения); 6) недопущение нарушения прав и интересов других субъектов.

Обоснована необходимость вовремя искового производства определять временные рамки установления неправомерности избрания истцом способа защиты и момент принятия решения судом о применении иного способа защиты – до окончания подготовительного заседания, а при рассмотрении дела по правилам упрощенного искового производства – не позднее чем за пять дней до начала первого судебного заседания по делу; такой вывод связан с невозможностью истца после этого срока подавать заявления об изменении предмета, основания иска и/или доказательства в подтверждение правомерности новоизбранного способа защиты.

Обосновано, что признание отсутствия права не может выступать самостоятельным способом защиты нарушенных, оспариваемых или непризнанных прав, а является допустимым в контексте формулировки мотивировочной части судебного решения и функции правосудия.

Предложено введение в приказном производстве в хозяйственном процессе процедуры рассмотрения хозяйственными судами заявлений о добровольной уплате штрафных санкций и убытков в сфере хозяйствования.

Обоснованы предложения об отнесении принципов права к юридическим ограничениям применения непредусмотренных законом и договором способов защиты путем обоснования изменений в ч. 2 ст. 5 Хозяйственного процессуального кодекса Украины.

Для удовлетворения потребностей субъектов хозяйствования и обеспечения надлежащей защиты их прав и законных интересов предложено внести изменения в ст. 20 Хозяйственного процессуального кодекса Украины, дополнив пунктом 17 часть 1 «установление фактов, имеющих юридическое значение», позволив хозяйственным судам рассматривать дела в порядке особого производства о подтверждении наличия или отсутствия фактов, имеющих юридическое значение.

Ключевые слова: способ защиты прав субъектов хозяйствования; хозяйственные суды; нарушение прав и интересов субъектов хозяйствования; хозяйственно-правовое воздействие на правонарушителя; критерии-условия избрания способа защиты прав субъектов хозяйствования; нарушение прав.

ANNOTATION

Petrunia V.V. The concept and system of methods of protection of the rights of business entities. – The manuscript.

Thesis for obtaining scientific degree of Candidate of Juridical Science, specialty 12.00.04 – Commercial Law; economic and procedural law.– National University “Odessa Law Academy”. – Odessa, 2019.

The thesis studies the concept and system of methods of protection of the rights of business entities. Under the methods of protecting the rights of business entities it is suggested to understand the totality provided for by law, contract or those that do not contradict the principle of the rule of law, actions which are applied by authorized state authorities or business entities themselves, through

which termination can be achieved, prevention, elimination of violations of rights, restoration (recognition) of violated (disputed) rights, compensation of damages and influence on the offender. The understanding of an effective method of protection is defined as such that: corresponds to the circumstances of the case and the nature of the violation; provides real protection (restoration of the previous provision, recognition of rights, compensation for damages, return of property) of the rights and legitimate interests of business entities; restores the balance of interests in the relationship of the parties; establishes a balance of private and public interests.

A system of criteria-conditions for electing an appropriate and effective method of protecting the rights of business entities is proposed: 1) the compliance of the method of protecting the content of the violated right, the nature of its violation and the consequences caused by this violation; 2) compliance with the law, the contract, the principles of law and the purpose of judicial protection; 3) expediency and efficiency; 4) adequacy (proportionality, equivalence) in relation to the offense; 5) availability of the implementation mechanism (execution); 6) prevention of violation of rights and interests of other entities.

The necessity to determine the time limits for determining the insignificant caned in effectiveness of the method of protection chosen by the plaintiff and the moment when the court makes a decision on applying another method of protection – before the end of the preparatory meeting, and in the case under consideration under the rules of simplified law suit – is substantiated at least five days before the start of the first court session of the case; such a conclusion is associated with the impossibility of the plaintiff, after this period, to submit applications for the modification of the subject of the claim and /or proof of membership of the new selected method of protection.

Key words: method of protecting the rights of business entities; economic courts, violations of the rights and interests of business entities; economic and legal impact on the offender; criteria-conditions for electing method of protecting the rights of business entities; violation of the rights.

Підписано до друку 01.03.2019 р. Формат 60х90/16.
Ум.-друк. арк. 0,9. Тираж 100 прим. Зам. № 1903-4а.

Видавник і виготовлювач ПП «Фенікс»
(Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 1044 від 17.09.02).
м. Одеса, 65009, вул. Зоопаркова, 25
Тел. (048) 7777-591.